

Gedoogbeleid als erfenis van de verfoeide jaren zestig?

Peter Mascini, Dick Houtman

Paper gepresenteerd op 'NVK Marktdag 2007',
Universiteit Leiden, 14 juni 2007

Correspondentieadres

Erasmus Universiteit Rotterdam
Faculteit Sociale Wetenschappen
Kamer M6-06
Postbus 1738
3000 DR Rotterdam

E-mail

Mascini@fsw.eur.nl

Telefoon

010 408 29 48

Fax

010 408 90 98

Homepage

<http://www.eur.nl/fsw/staff/homepages/mascini/>

Gedoogbeleid als erfenis van de verfoeide jaren zestig?

Abstract

De roep om versterking van de sociale orde is in de afgelopen jaren in Nederland steeds hoger op de maatschappelijke en politieke agenda komen te staan. Tegelijkertijd wordt de links-libertaire culturele revolutie van de jaren zestig steeds vaker gepathologiseerd als de bakermat van te ver doorgeschoten gedoogbeleid, vooral in de sfeer van soft drugs en coffeeshops. Dit suggereert dat het vooral de mensen met een rechtse politieke partijvoorkeur en conservatieven zijn die afkeer hebben van gedogen. Met behulp van een representatieve survey onder de Nederlandse bevolking (N=1.892) hebben wij laten zien dat deze veronderstelling niet houdbaar is. Mensen met een rechtse politieke stemvoorkeur en conservatieven hebben weliswaar de grootste afkeer van gedogen in het algemeen, maar dit betekent allerm minst dat zij ook ten aanzien van concrete regelovertredingen de felste tegenstanders van gedogen zijn. ‘Rechtsen’ en gezagsgetrouwen moeten weinig hebben van het gedogen van wetsovertredingen door individuele burgers – werkloze vijftig-plussers die hun sollicitatieplicht niet nakomen en vreemdelingen die illegaal in Nederland verblijven –, terwijl ‘linksen’ en cultureel progressieven vooral moeite hebben met het gedogen van regelovertredingen door officiële instanties – het gedogen van geluidsoverlast door Schiphol en het af luisteren van verdachte personen door de politie zonder dat de rechter-commissaris daarvoor toestemming heeft gegeven. Dit betekent dat de verbinding tussen het Nederlandse gedoogbeleid en de permissieve cultuur van de jaren zestig niet juist is; er bestaat niet zoiets als een universele afkeer van gedogen.

Inleiding

Gedogen staat de laatste jaren in een kwaad daglicht. Dit bleek vooral na de vuurwerkramp in Enschede en de cafébrand in Volendam die beide in 2001 plaatsvonden. Achteraf bleek dat verschillende overheden jarenlang overtredingen van milieu-, veiligheids-, brand- en bouwvoorschriften oogluikend hadden toegestaan en niet waren overgegaan tot het intrekken van vergunningen. De grondige evaluaties van de Commissie Oosting respectievelijk de commissie Alders wezen uit dat het gedogen van wetsovertredingen niet specifiek was voor beide rampen, maar een veel algemener verschijnsel vertegenwoordigden. Niet alleen bij andere horeca- en vuurwerkfabrieken werden overtredingen van wetten en regels evengoed door de vingers gezien, maar ook was deze conclusie al getrokken naar aanleiding van een ramp met een vuurwerkfabriek in Culemborg die aan die in Enschede was voorafgegaan. De commissie Oosting pleitte voor een ‘culturele revolutie’ binnen het openbaar bestuur waarbij onder andere het gedogen moest worden teruggedrongen.

Dit pleidooi tegen gedogen is vervolgens tot onderwerp van publiek debat gemaakt, dat een veel algemener karakter kreeg. Ook mensen als Paul Scheffer, Henk Hofland, Fred Teeven en de conservatieve Edmund Burke Stichting, lieten zich in negatieve bewoordingen uit over gedogen. Deze negatieve oordelen werden losgekoppeld van beide rampen en kregen een meer algemene strekking. Ook werden ze toegepast op andere verschijnselen als het softdrugsbeleid. Tegenover deze negatieve geluiden uit, stond een eenling als Gijs van Oenen, die op de voordelen van dit beleidsinstrument wees. Deze publieke verontwaardiging leek met andere woorden uitdrukking te geven aan een meer algemeen onbehagen aan het begin van de 21ste eeuw. Beide rampen leken te zijn gebruikt als aanleiding om dit onbehagen te ventileren. Waar kwam dit onbehagen vandaan? Kan de weerstand tegen gedogen worden gezien als uitdrukking van een veranderd politiek klimaat? En zo ja, hoe ziet dat er dan uit?

Theorie en hypothesen

Kwesties rond handhaving van de maatschappelijke orde zijn in de afgelopen jaren in Nederland steeds hoger op de maatschappelijke en politieke agenda komen te staan. Voorbeelden hiervan zijn de toegenomen aandacht voor het bestrijden van de misdaad, de noodzaak van culturele assimilatie van niet-westerse immigranten, het weren van ongewenste vreemdelingen, en het herwaarderen van traditionele waarden en normen. Met een knipoog naar Ingleharts (1977) invloedrijke theorie over de links-libertaire ‘stille revolutie’, die zich sinds de jaren zestig in westerse samenlevingen heeft voltrokken, wijst Ignazi (1992) dan ook terecht op een al even in het oog springende rechtse ‘stille tegenrevolutie’, die zich sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw heeft voltrokken (vgl. Veugelers 2002). Vraagstukken rond economische herverdeling tussen klassen zijn in de politiek bijgevolg steeds meer naar de achtergrond verdrongen door culturele vraagstukken rond bescherming van de individuele vrijheid en versterking van de sociale orde (Achterberg 2006, Houtman et al. 2007).

Wanneer wij mogen afgaan op de historicus Blom (geciteerd door Righart 1995: 13), vormden de woelige jaren zestig in deze nog een belangrijker breukpunt dan de bezetting gedurende de Tweede Wereldoorlog. Jongeren uit de middenklasse uitten destijds hun onvrede over een ‘burgerlijke,’ ‘technocratische’ en ‘kapitalistische’ samenleving, die het individu in een beklemmende wurggreep hield. Zij eisten meer vrijheid, verdergaande democratisering en het scheppen van ruimte voor ooit als ‘afwijkend’ beschouwde identiteiten (Roszak 1969, Zijdeveld 1970, Inglehart 1977, Houtman 2004). Deze waarden zijn sindsdien eigenlijk alleen maar verder verspreid geraakt, waardoor traditionele opvattingen over het gezin, over de verhouding tussen mannen en vrouwen en over (homo)seksualiteit een steeds marginaler bestaan zijn gaan leiden (Middendorp 1991, Inglehart 1997). In een tijdsbestek van amper een kwart eeuw

zijn bijgevolg allerhande ooit als ‘afwijkend’ en ‘moreel verwerpelijk’ beschouwde gedragingen – homoseksualiteit, echtscheiding, samenwonen, ongehuwd moederschap, etcetera – onder steeds bredere lagen van de Nederlandse bevolking aanvaard geraakt (Duyvendak, 2004).

De politieke turbulentie uit de jaren zestig mag inmiddels goeddeels zijn verstomd, “The cultural revolution (...) had continuous, uninterrupted, and lasting consequences” (Marwick 1998: 802, vergelijk Righart 1995) en het toegenomen verzet tegen het links-libertaire gedachtegoed onderstreept slechts op paradoxale wijze zijn grote discursieve macht: “The appearance (...) of (these) moralistic crusades simply testifies to the strength of the by now well-established behaviour patterns which the crusades, vainly, hoped to eliminate” (Marwick 1998: 802). Dat laat echter onverlet dat de waarden van de jaren zestig tegenwoordig minder vaak welwillend worden aangeduid als “a new frankness, openness, and indeed honesty in personal relations and modes of expression” (Marwick 1998: 18), terwijl “lack of self- discipline, (...) self- righteousness, (and) (...) anti- intellectualism” juist steeds vaker worden opgevoerd als “the least attractive features of the sixties generation” (Bellah 1982: xi). Nu de roep om versterking van de sociale orde luider is geworden, wordt de cultuur van de jaren zestig kortom steeds vaker gepathologiseerd als de bakermat van een ‘laat-maar-waaien-cultuur’, die verantwoordelijk is voor veel hedendaagse problemen en misstanden.

Waar het progressieve gedachtegoed in de jaren zestig werd beschouwd als oplossing voor gevoelens van maatschappelijk onbehagen, wordt het thans veeleer als een belangrijke oorzaak hiervan gezien: “Het onbehagen in de democratie (staat) (...) anders dan in de jaren zestig (...) nu niet onder een links-liberaal teken. De kritiek richt zich juist op de elite die is voortgekomen uit de culturele omwenteling van die jaren” (Scheffer, 2002, vergelijk De Jong, 2000). Roel Kuiper, directeur van het Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie, beschouwt de toegenomen aandacht voor waarden en normen dan ook als een reactie op “het ‘vrijheid-blijheid’- individualisme en de verloedering van de samenleving in het algemeen” en ook hij voert deze zaken terug op de culturele revolutie van de jaren zestig: “Bij het afschudden van het juk van sociale controle, burgermansfatsoen en ‘kerkelijke bekrompenheid’, heeft men mét het badwater ook wezenlijker noties weggegooid. De samenleving is er vrijer, maar niet leefbaarder op geworden” (CV-Koers, 2002). En de conservatieve Edmund Burke Stichting, inmiddels al niet meer weg te denken uit het Nederlandse politieke debat, keert zich al evenzeer tegen “de eenzijdige opvoeding tot mondigheid en het opkomen voor jezelf, je eigen mening, je gevoelens en sentimenten, en je rechten – de opvoeding die de erfenis vormt van de jaren zestig en zeventig” (2004: 23) en daarmee dus ook tegen “de revolutie van de jaren zestig, die ons politieke correctheid, multiculturalisme, en waardenrelativisme heeft gebracht” (Ibid.: 5).

Het zijn echter zeker niet alleen de toegenomen agressie in het sociale verkeer en het afgenomen respect voor autoriteiten die worden voorgesteld als bedenkelijke

erfenissen van de permissieve cultuur van de jaren zestig (bijvoorbeeld Van den Brink, 2001). Hetzelfde gebeurt met de ‘onaanvaardbare uitwassen’ van het ‘te ver doorgeschoten’ gedoogbeleid, vooral in de sfeer van soft drugs en coffeeshops. “In Nederland heeft het (gedogen) zich (...) tot een permanente toestand ontwikkeld. (...) (en) het langdurig ontlopen van regels ondermijnt het vertrouwen in de rechtsbeginselen. (...) Het gedogen heeft een grens bereikt en maakt de samenleving onvrijer”, zo meent Paul Scheffer (2002). De conservatieve Edmund Burke Stichting stelt dat “de rechterlijke macht en het Openbaar Ministerie verlost (moeten) worden van de softe jaren zestig mentaliteit die deze instituties helaas in de greep lijkt te hebben”. En Fred Teeven, ooit voorman van Leefbaar Nederland en nu Tweede Kamerlid voor de VVD, beschouwde zijn partij destijds voor alles als een kritiek op de Nederlandse “geitenwollensokkencultuur” met zijn “politieke correctheid”, “woud van overlegorganen en adviescommissies” en “eeuwige gedogen” (Vrij Nederland*).

De jaren zestig zijn kortom steeds meer in een kwade reuk komen te staan en daarbij wordt mede gewezen op het gedoogbeleid hier te lande. De vraag is echter hoe terecht deze verbinding tussen het Nederlandse gedoogbeleid en de permissieve cultuur van de jaren zestig is. Wordt hier niet wat al te enthousiast gegeneraliseerd op grond van één in het oog springende, maar niet *per se* typische case, namelijk het beleid rond coffeeshops en soft drugs? Doordat softdrugs in de jaren zestig een belangrijke rol speelden bij het streven naar geestverruiming via het verschaffen van toegang tot de diepere lagen van het bewustzijn, hebben ze sindsdien een ‘links’ imago behouden. Het behoeft daardoor niet te verbazen dat ook het gedoogbeleid rond soft drugs zo’n imago heeft en in linkse kringen meer steun geniet dan in rechtse. Maar wijst dat wel op linkse steun voor gedogen *tout court*?

Is het met andere woorden denkbaar dat het gedogen van verschijnselen met een ‘rechts’ imago juist weerstand oproepen vanuit het andere uiterste van het politieke spectrum. Dit zou betekenen dat de houding die mensen innemen ten opzichte van gedogen afhangt van welke actor profijt heeft van gedogen. Volgens deze verklaring bestaat er niet zoiets als een universele afkeer van gedogen, maar is deze context-gebonden. Om deze alternatieve verklaring te toetsen is het zaak om de houding ten opzichte van gedogen van wetsovertredingen met een ‘links’ en een ‘rechts’ imago te onderzoeken.

Maar wat moet eigenlijk worden verstaat onder ‘links’ en ‘rechts’? Uit veel onderzoek is gebleken dat hierin twee dimensies kunnen worden onderscheiden: een culturele en een economische. Met betrekking tot het culturele breukvlak benadrukken progressieven het belang van individuele vrijheid en de nadruk op zelfbepaling, terwijl cultureel conservatieven pleiten voor inperking van individuele vrijheid en het benadrukken van het belang van orde. Bij de economische dimensie staan de progressieven herverdeling van de welvaart voor, terwijl conservatieven hier juist tegen zijn. De mate waarin beide samenhangen varieert. In politieke partijprogramma’s en

politici, gaan beide samen, terwijl ze onder de bevolking gemiddeld genomen los staan van elkaar. In feite blijkt het dat ze onder mensen met veel cultureel kapitaal samengaan, maar onder mensen met weinig kapitaal elkaar juist uitsluiten. Mensen met veel cultureel pleiten zowel voor individuele vrijheid en herverdeling van welvaart, terwijl mensen met weinig sociaal kapitaal wel voorstander zijn van herverdeling van welvaart, maar tegen individuele vrijheid. Doordat beide politieke dimensies van de ‘links’-‘rechts’ tegenstelling op het politieke spectrum niet als vanzelfsprekend samenhangen, is het van belang ze te onderscheiden. Door beide dimensies te combineren zijn vier typen van gedogen geselecteerd. Met betrekking tot de culturele dimensie is de vraag of individuen danwel instituties profijt trekken van gedogen. Bij de economische dimensie gaat het om de vraag of het actoren met een sterke dan wel zwakke economische positie voordeel kunnen behalen van gedogen.

Hoe zit het bijvoorbeeld met het gedogen van overtredingen van de normen voor geluidshinder door Schiphol? Vindt ook dat vooral steun in linkse kringen? Of wordt een dergelijk gedoogbeleid juist vooral in rechtse politieke kringen aanvaard? Is het, kortom, wel juist om ‘het’ gedoogbeleid – dus in zijn algemeenheid, los van wat er specifiek wordt gedoogd – op te vatten als iets ‘typisch links’ en daarmee als ‘een erfenis van de links-libertaire cultuur van de jaren zestig’? Wij willen deze vraag in dit artikel beantwoorden aan de hand van een systematische vergelijking van de manier waarop groepen met uiteenlopende posities op het politieke spectrum oordelen over uiteenlopende gedoogpraktijken.

Data en operationalisering

Data

The questionnaire has been used to collect data among a nationally representative sample of respondents aged 18 years and older, maintained by CentERdata (University of Tilburg, The Netherlands). Panel members fill out questionnaires of social scientists on a regular basis by means of an internet connection made available by CentERdata. The data collection for the current project has taken place in the spring of 2005, yielding a 71 per cent response rate and a sample size of 1,892 respondents.

Women, young and the poorly educated people are somewhat underrepresented. We have decided not to correct for this by mechanically applying a weighting procedure, because the deviations from the population are only marginal, because the application of weights may worsen rather than solve the problem of bias (with no way to find out which of both occurs) and because none of our hypotheses relates to gender, education or age.

Resultaten met betrekking tot de afkeer van gedogen

Dit onderzoek heeft voorts ook op drie manieren uitgewezen dat er niet zoiets bestaat als een universele afkeer van gedogen. Uit tabel 3 blijkt dat mensen met een afkeer van gedogen in het algemeen vooral ook niets moeten hebben van werkloze vijftig-plussers die hun sollicitatieplicht niet nakomen (samenhang=0,35; $p<0,001$), ook niet van vreemdelingen die illegaal in Nederland verblijven (samenhang=0,33; $p<0,001$), terwijl ze aanmerkelijk minder moeite hebben met het gedogen van geluidsoverlast door Schiphol (samenhang=0,16; $p<0,001$) en het minst met het afluisteren van verdachte personen door de politie zonder dat de rechter-commissaris daar toestemming voor heeft gegeven (samenhang=0,04; niet significant). Dit laat zien dat de afkeer van gedogen in het algemeen veel sterker samenhangt met vormen van gedogen waarbij individuele burgers van de regels afwijken, dan wanneer dit officiële instanties betreft.

Tabel 3. Mate van samenhang tussen de afkeer van gedogen in het algemeen, afkeer van het gedogen van geluidshinder op Schiphol, afkeer van het gedogen van illegaal verblijf in Nederland, afkeer van gedogen van het afluisteren van verdachte personen door de politie zonder toestemming van de rechter-commissaris en afkeer van het gedogen van het niet nakomen van de sollicitatieplicht door werkloze vijftig-plussers.

	Algemeen	Geluids- hinder	Illegaal verblijf	Afluisteren	Sollicitatie- plicht
Algemeen	-				
Geluidshinder	0,16*	-			
Illegaal verblijf	0,33*	0,04	-		
Afluisteren	0,04	0,29*	-0,08*	-	
Sollicitatieplicht	0,35*	0,10*	0,15*	0,06	-

* $p<0,001$

De andere samenhangen bevestigen dat de houding ten aanzien van het gedogen van overtredingen door instanties wezenlijk verschilt van de opvattingen over het gedogen van overtredingen door individuele burgers. Mensen met een afkeer voor het gedogen van geluidsoverlast door Schiphol blijken namelijk doorgaans ook het minst te moeten hebben van het gedogen van ongeoorloofd afluisteren door de politie (samenhang=0,29; $p<0,001$), terwijl ze minder moeite hebben met werklozen die hun sollicitatieplicht niet nakomen (samenhang=0,10; $p<0,001$) en nog minder met vreemdelingen die illegaal in ons land verblijven (samenhang=0,04; niet significant). Tegenstanders van illegale vreemdelingen moeten ook het minst hebben van werklozen die hun sollicitatieplicht niet nakomen (samenhang=0,15; $p<0,001$), terwijl zij niet tevens een afkeer hebben van het

gedogen van geluidsoverlast door Schiphol (samenhang=0,04; niet significant) en juist voorstander zijn van het gedogen van ongeoorloofde af luisterpraktijken door de overheid (samenhang=-0,08; $p<0,001$). Tegenstanders van werklozen die hun sollicitatieplicht niet nakomen zijn ook grotere tegenstanders van illegale vreemdelingen (samenhang=0,15; $p<0,001$) dan van Schiphol die geluidsoverlast veroorzaakt (samenhang=0,10; $p<0,001$), laat staan van af luisteren door de politie (samenhang=0,06; niet significant).

Ten tweede laat tabel 4 zien dat gedogen in het algemeen en gedogen van illegale vreemdelingen en van werklozen die hun sollicitatieplicht niet nakomen vooral weerstand oproepen bij de achterban van ‘rechtse’ politieke partijen (d.w.z. CDA, VVD, christelijk en nieuw rechts), terwijl het gedogen van geluidsoverlast door Schiphol en van het ongeoorloofd af luisteren door de politie vooral weerstand oproepen bij het ‘linkse’ deel van het electoraat (d.w.z. D66, PvdA, SP, GroenLinks). De enige twee uitzonderingen zijn dat de achterban van de nieuw rechtse partijen een iets minder dan gemiddelde afkeer hebben van het niet nakomen van de sollicitatieplicht (gemiddelde=2,71) en dat de achterban van D66 hier een bovengemiddelde afkeer van heeft (gemiddelde=2,90). Kortom: weerstand tegen het gedogen van regelovertredingen door individuele burgers is typisch ‘rechts’ en tegen het gedogen van regelovertredingen door officiële instanties is typisch ‘links’.

Tabel 4. Afkeer van gedogen in het algemeen, van gedogen van geluidshinder op Schiphol, van gedogen van illegaal verblijf in Nederland, van gedogen van af luisteren van verdachte personen door de politie zonder toestemming van de rechter-commissaris en afkeer van gedogen van het niet nakomen van de sollicitatieplicht door vijftien-vijftig-plussers naar politieke partijvoorkeur (Frequenties, gemiddelden).^a

Partijvoorkeur	Freq. %	Algemeen	Geluids- hinder	Illegaliteit	Afluisteren	Sollicitatie- plicht
CDA	17,1	3,52	3,26	4,04	2,93	2,98
VVD	14,0	3,74	3,02	4,22	2,85	2,96
Christelijk (SGP, ChristenUnie)	8,4	3,79	3,39	4,00	2,79	2,83
Nieuw rechts (LPF, Wilders)	6,8	3,58	3,09	4,53	2,58	2,71
D66	4,7	3,29	3,48	3,72	3,26	2,90
PvdA	24,8	3,21	3,51	3,68	3,25	2,54
SP	12,8	3,26	3,78	3,84	3,50	2,39
GroenLinks	11,4	3,26	4,02	3,46	3,67	2,64
Totaal gemiddelde		3,41	3,45	3,90	3,13	2,72
Aantal resp. Effect	100,0	1417	1409	1429	1428	1412
stemvoorkeur % verklaarde		6,9*	8,6*	9,2*	6,9*	3,5*

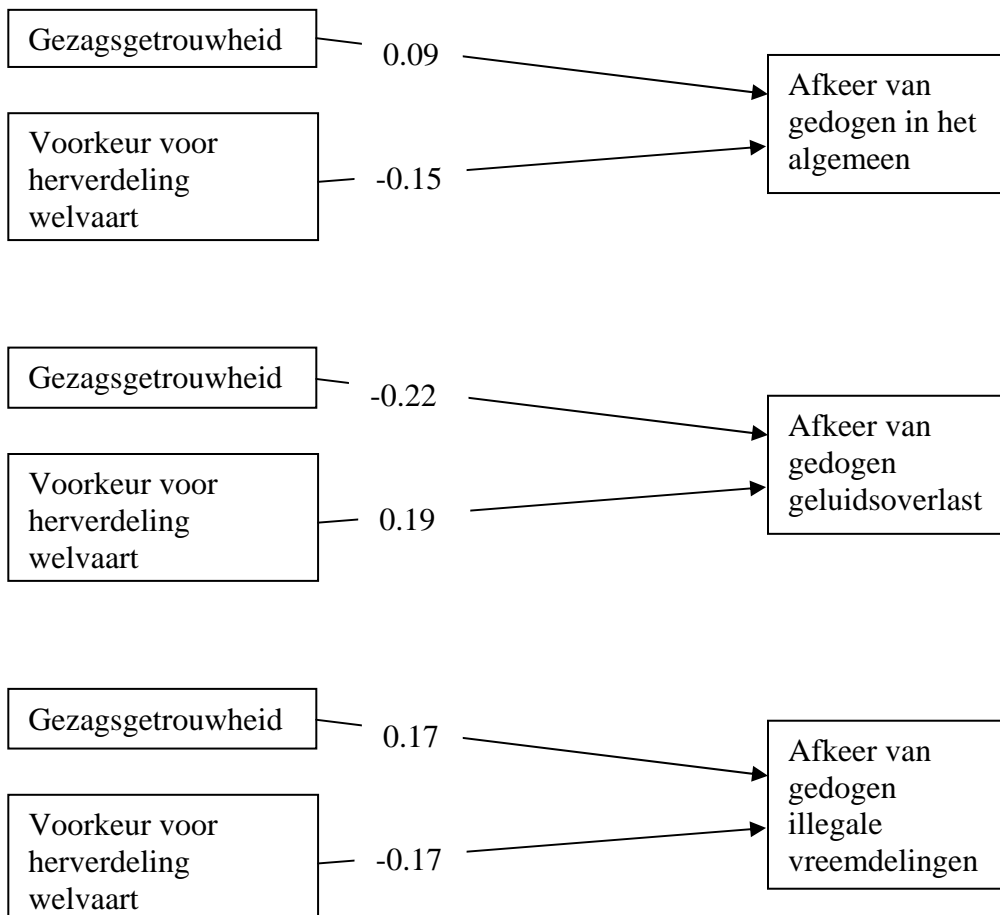
variantie	12,2	10,8	10,7	6,4	5,3
-----------	------	------	------	-----	-----

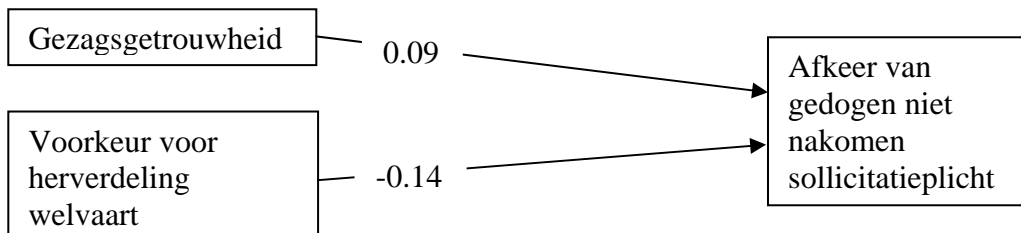
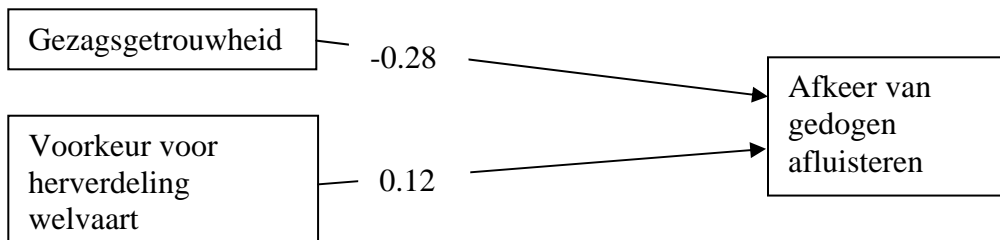
* $p < 0,001$

^a Gecontroleerd voor leeftijd, geslacht, netto huishoudinkomen en opleidingsniveau.

Ten slotte blijkt uit figuur 2 dat mensen die gezagsgetrouw zijn en die vinden dat de overheid welvaart *niet* moet herverdelen de grootste afkeer hebben van gedogen in het algemeen en van gedogen van regelovertredingen door individuele burgers, terwijl de mensen die het belang van zelfbepaling benadrukken en die vinden dat de overheid wel haar best moet doen om de welvaart te herverdelen de grootste afkeer hebben van het gedogen van regelovertredingen door officiële instanties. Deze effecten zijn steeds gevonden onder controle van de leeftijd, het netto huishoudinkomen, het geslacht en het opleidingsniveau van de ondervraagden.

Figuur 4. Afkeer van gedogen in het algemeen en van vier specifieke vormen van gedogen verklaard (berekeningen achtereenvolgens gebaseerd op 1756, 1750, 1773, 1773 en 1757 respondenten; alle weergegeven paden significant).

Kortom: hoewel er in het publieke debat vaak wordt gesuggereerd dat gedogen typisch is voor mensen die op een linkse partij stemmen en die het belang van zelfbepaling benadrukken terwijl de ‘rechtse’, gezagsgetrouwe mensen hier weinig van moeten hebben, heeft dit onderzoek uitgewezen dat er niet zoiets bestaat als een universele afkeer van gedogen. ‘Rechtsen’ en gezagsgetrouwen moeten weinig hebben van het gedogen van wetsovertredingen door individuele burgers, terwijl ‘linksen’ en mensen die meer nadruk leggen op zelfbepaling vooral moeite hebben met het gedogen van regelovertredingen door officiële instanties.

Conclusie

In algemene zin kan de gegroeide afkeer van gedogen van de afgelopen jaren worden gezien als uitdrukking van een stille tegenrevolutie die met name in conservatieve kringen wordt aangehangen. Hierin wordt gedogen opgevat als een symptoom voor tal van ordeproblemen die wordt toegeschreven aan de links-libertaire revolutie die zich voltrok van eind jaren zestig tot halverwege de jaren tachtig. Hierin wordt het handhaven van wetten en regels niet langer als een bevoegdheid beschouwd waarvan de overheid kan maken als haar dat goeddunkt, maar als een verplichting waarvan onder geen enkele omstandigheid mag worden afgeweken. Tegelijkertijd blijkt de houding van het Nederlandse publiek duidelijk contextgebonden. Het gedogen van overtredingen waarvan individuele burgers profijt trekken wordt ook vooral door mensen met een rechtse politieke partijvoorkeur en conservatieven afgekeurd, terwijl zij juist het meest tolerant staan ten opzichte van wetsovertredingen waarbij officiële instanties gebaad zijn. Er bestaat dus niet zoiets als een universele afkeer van gedogen.

Is deze bevinding wetenschappelijk gezien relevant? Daar zijn wel aanwijzingen voor. In het publieksonderzoek naar handhavingsinstrumenten is vrijwel geen aandacht voor het belang van de objecten van deze instrumenten. Dit geldt niet alleen voor gedogen, maar bijvoorbeeld ook voor het meer gangbare onderzoek naar repressie en resocialisatie. Er is weliswaar enige aandacht voor de invloed van het abstractieniveau waarop de houding ten aanzien van deze beide vormen van misdaadbestrijding worden gemeten op de onderzoeksuitkomsten. Verschillende onderzoeken hebben uitgewezen dat het publiek minder hard oordeelt naarmate de gevallen waarover zij gevraagd worden een oordeel te geven een meer concreet en gedetailleerd karakter hebben. In dit geval is het belangrijkste verschil dat er gemiddeld genomen minder positief over repressie wordt geoordeeld naarmate het geval waarover het publiek wordt ondervraagd een 'realistischer' gehalte heeft terwijl het omgekeerde geldt voor de houding ten aanzien van resocialisatie (Roberts and Stalans 1997; Cullen *et al.* 2000: 61; Hutton 2005: 246-250), maar is het *niet* zo dat een bepaalde bevolkingscategorie in het ene geval positief staat ten opzichte van deze vorm van misdaadbestrijding en negatief in het andere geval. Toch heeft in elk geval een ander onderzoek laten zien dat ook de publieksopvattingen ten aanzien van repressie contextafhankelijk zijn. Kemmers c.s. (te verschijnen) hebben laten zien dat mensen met een sterke economische positie positief staan ten opzichte van de repressie van uitkeringsfraude terwijl ze juist negatief oordelen over de repressie van belastingfraude, vanwege hun economisch conservatisme. Ook hier bepaalt het doelwit van repressie of mensen met een sterke economische positie positief of negatief oordelen over repressie. Beide onderzoeken wijzen uit dat tot dusverre te gemakkelijk is uitgegaan van universele publieksopvattingen over handhavingsinstrumenten. Meer systematisch onderzoek naar de invloed van objecten van handhaving zou wel eens duidelijk kunnen maken dat de betekenis van handhavingsinstrumenten niet goed kan worden vastgesteld zonder rekening te houden met de inhoud waarop die betrekking hebben. Denk hierbij aan het verschil in oordelen over terroristische aanslagen door dierenbevrijdingsactivisten, rechts-extremisten of radicale moslims, vermogenscriminaliteit door drugsverslaafden of witte boorden etc.

Literatuur

- Achterberg, P. (2006), *Considering Cultural Conflict: Class Politics and Cultural Politics in Western Societies*, Maastricht: Shaker.
- Bellah, R.N. (1982), Foreword, in: S.M. Tipton, *Getting Saved from the Sixties: Moral Meaning in Conversion and Cultural Change*, Berkeley, CA: University of California Press, pp. *-**.
- Brink, G. van den, (2001), *Geweld als uitdaging: De betekenis van agressief gedrag bij jongeren*, Utrecht: NIZW.

- Cullen, F. T., Fisher, B. S., & Applegate, B. K. (2000). Public Opinion about Punishment and Corrections. In M. Tonry (Ed.), *Crime and Justice: A Review of Research* (Vol. 27, pp. 1-79). Chicago: The University of Chicago Press.
- CV-Koers (2002), 'Aanzet tot verdieping', in: *CV-Koers: Opinieblad voor de christen vandaag*, 1 november 2002.
- Duyvendak, J.W., (2004), *Een eensgezinde, vooruitstrevende natie. Over de mythe van 'de' individualisering en de toekomst van de sociologie*, oratie Universiteit van Amsterdam, 14 mei 2004.
- Edmund Burke Stichting (2004), *De crisis in Nederland – En het conservatieve antwoord*, 's-Gravenhage: Edmund Burke Stichting (tweede, verbeterde druk; januari 2004), http://www.burkestichting.nl/picture_library/pdf/pamfletercrisis.pdf (bezocht op 16 februari 2007).
- Houtman, D. (2004), Posttraditionele identiteiten tussen essentialisme en relativisme: Over identiteitspolitiek, nieuwe sociale bewegingen en het spook van het postmodernisme, in: M. Hooghe en J. Billiet (red.), *Historische en sociologische benaderingen van nieuwe sociale bewegingen*, Gent: ODIS, pp. 485-507.
- Houtman, D., P. Achterberg en A. Derks (2007), *Farewell to the Leftist Working Class*, New Brunswick, NJ: Transaction (aanvaard voor publicatie).
- Hutton, N. (2005). Beyond Populist Punitiveness? *Punishment & Society*, 7(3), 243-258.
- Ignazi, P. (1992), The Silent Counter-Revolution: Hypotheses on the Emergence of Extreme Right-Wing Parties in Europe, *European Journal of Political Research*, 22(1) 3-34.
- Inglehart, R. (1977), *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles among Western Publics*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Inglehart, R. (1997), *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Countries*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Jong, S. de (2000), Hollandse taboes, in: *HP/De Tijd*, 29 september 2000, pp. 32-41.
- Marwick, A. (1998), *The Sixties: Cultural Revolution in Britain, France, Italy, and the United States c. 1958-c. 1974*, New York: Oxford University Press.
- Middendorp, C.P. (1991), *Ideology in Dutch Politics: The Democratic System Reconsidered (1970-1985)*. Assen: Van Gorcum.
- Righart, H. (1995), *De eindeloze jaren zestig: Geschiedenis van een generatieconflict*. Amsterdam: Arbeiderspers.
- Roberts, J. V., & Stalans, L. J. (2000). *Public Opinion, Crime and Criminal Justice*. Boulder, CO: Westview Press.
- Roszak, T. (1969), *The Making of a Counter Culture: Reflections on the Technocratic Society and Its Youthful Opposition*. New York: Doubleday.
- Scheffer, P. (2002), De verloren jaren van Kok, in: *NRC-Handelsblad*, 2 maart 2002.
- Veugelers, J.W.P. (2000), Right-Wing Extremism in Contemporary France: A "Silent Counterrevolution"?, in: *Sociological Quarterly*, 41(1), pp.19-40.

*Vrij Nederland??

Zijderveld, A.C. (1970), *The Abstract Society: A Cultural Analysis of Our Time*. Garden City, NJ: Doubleday.